

4. Довженко М. Специфика урегулирования современных конфликтов в меняющемся мире. Мировая политика и международные отношения на пороге нового тысячелетия. М. : МОНФ, 2000. 156 с.
5. Лебедева М. Политическое урегулирование конфликтов. М. : Аспект-Пресс, 1999. 271 с.
6. Новицкий В. Anthony Giddens. *Beyond Left and Right*. Тонос. №2 (16). 2007. С. 129 – 133.
7. Пахоменко С. Ідентичність у конфлікті на Донбасі. *INTERMARUM: історія, політика, культура*. 2015. Вип. 2. С. 376-389.
8. Тишков В. Конфликт в сложных обществах. Этнополитический конфликт : пути трансформации: настольная книга Бергховского центра / пер. с англ. яз.; ред. В. Тишков, М. Устинова. М. : Наука, 2007. 582 с.
9. Burton J. Conflict: Resolution and Prevention. John Burton. New York: St. Martin's Press, 1990, 295 pp.
10. Edward E. Azar and John W. Burton (eds.), *International Conflict Resolution: Theory and Practice* (Brighton: Wheatsheaf Books and Boulder, CO : Lynne Rienner Publishers, 1986, 159pp.
11. Francis D. Culture, Power Asymmetries and Gender in Conflict Transformation. URL: <http://www.focusintl.com/GD169%20Culture,%20Power%20Asymmetries%20and%20Gender%20in%20Conflict%20Transformation>, [05.04.18]
12. Rothman, J. Individuals, groups and intergroups: Understanding the role of identity in conflict and its creative engagement. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2013. № 28 (3). P. 631–658.

The article analyzes modern scientific approaches in the study of conflicts of identities. The main causes and factors of conflict of identities are revealed. The influence of conflict of identities on the security of modern national states is argued.

Keywords: conflict, security, identity, national identity, regional identity, ethnic identity.

УДК 349.6:341.018

Бойчук А.Ю., суд Приморського району м. Одеси

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕГЛАМЕНТАЦІЇ НОРМ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті досліджено особливостей застосування міжнародного досвіду регламентації норм юридичної відповідальності за правопорушення у сфері охорони навколишнього середовища. Використовується у даній

статті компаративний аналіз з метою більш детального вивчення норм юридичної відповідальності за правопорушення в сфері навколишнього середовища. Порівняльний аналіз законів про рослинний світ проведено за трьома напрямками.

Ключові слова: охорона навколишнього середовища, юридична відповідальність, міжнародний досвід, правопорушення в сфері охорони навколишнього середовища.

Проблематика теми. Глобалізація як одна з тенденцій розвитку сучасного міжнародного співтовариства держав та особливо її новітня форма розвитку та вдосконалення – правова глобалізація, надає двоїстий вплив на національні правові системи. З одного боку, на слушну думку дослідниці Т. Ю. Кулапової, вона може привести до позитивних змін в національному законодавстві та практиці його застосування; з іншого боку – вона здатна нівелювати державний суверенітет, порушити єдиний правовий простір окремої держави і підірвати специфіку і самобутність її правової системи [1, с. 3], тобто, привести до правового регресу. Разом з тим, правова глобалізація не тільки викликає до життя, а й інтенсифікує могутні тенденції правового прогресу – інтернаціоналізацію конституційного правопорядку держав і конституціоналізацію сучасного міжнародного права [2]. Ці дві зазначені тенденції, що виникають та протікають практично паралельно одна одній становлять могутній потенціал правового розвитку сучасної людської цивілізації, що у методологічному розумінні базується на використанні зарубіжного досвіду правового розвитку та використанні надбань національних та міжнародної правових систем.

Необхідно зазначити, що сам процес правової глобалізації в праксеологічному розумінні має на увазі запозичення різного роду соціальних і нормативних технологій, вже відпрацьованих в соціумі і на міждержавному рівні добре працюючих юридичних конструкцій, включаючи запозичення норм національних законів, розробку модельних законодавчих актів та багатосторонніх міждержавних договорів, організаційних і організаційно-правових методів і засобів управлінського впливу і т. ін. У той же час, слід враховувати, що деякі соціальні і нормативні інститути не піддаються адекватному сприйняттю за межами конкретної національної системи суспільного устрою. До них, наприклад, відносяться цивілізаційні особливості етносу, що століттями проживає в певному природному і етносо-

ціальному середовищі; система міжлюдських відносин, що обумовлена історичним розвитком та існуванням мононаціонального чи багатонаціонального народу; система правових норм, що регламентують та регулюють існування та функціонування найважливіших соціальних інститутів – шлюб, сім'я, відносини між людьми в локальному соціумі та мікрогромадах, відповідні елементи колективної правової психології та правосвідомості тощо. Такі особливості часом мають не тільки вирішальне значення для успішної організації тих чи інших суспільних відносин, а й фактично обумовлюють їх існування та можливий розвиток в перспективі. У зв'язку з цим особливого та об'єктивованого значення та актуалізації набуває дослідження як внутрішньодержавного правового досвіду, що відображає національну специфіку окремих правових систем, так і міжнародного правового досвіду, що фактично демонструє інтеграційні тенденції їх загальносвітового узгодженого розвитку.

Таким чином, об'єктивація та актуалізація міжнародних відносин міжнародного, міждержавного, міжурядового, неурядового, міжсуб'єктного рівнів детермінована насамперед тенденціями правової глобалізації на тлі якої розвиваються процеси міждержавної інтеграції в економічній та політичній сферах. В таких умовах поява правової глобалізації як вищої форми відображення появи, розвитку, вдосконалення, трендування та домінування правової інтеграції в рамках міждержавної комунікації – виступає не тільки логічним кроком, а й закономірним результатом взаємодії суб'єктів міжнародного права, що сповідують загальні правові цінності та ідеали.

З урахуванням того, що Україна заявляє та позиціонує себе як держава, що є частиною міжнародної спільноти, на порядку денному все гостріше постає питання запозичення міжнародного і зарубіжного досвіду правового регулювання, в тому числі в сфері охорони навколишнього середовища. Така постановка питання, з одного боку, стає до певної міри неминуchoю в умовах наростання та поглиблення процесів правової глобалізації, а з іншого боку – сам стан навколишнього природного середовища та неналежний рівень його охорони, що у підсумку веде до суттєвого погіршення умов життєдіяльності людини, стимулюють зусилля держав щодо вироблення ефективних превентивних та природозахисних нормативних механізмів. Таким чином, саме об'єктивація цього процесу визначає передумови зростання ролі та впливу міжнародного (і до певної міри наднаціонального) права, а також запозичення міжнародного

і зарубіжного досвіду правової охорони навколишнього середовища на рівні національного законодавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній юридичній науці питання рецепції права розглядалися в основному в контексті історико-правових досліджень, зокрема в контексті рецепції римського права. Питанням рецепції права, її формам і методам було присвячено багато праць дореволюційних, радянських, сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених-фахівців в сфері правознавства, історії права, компаративістики, серед яких С. С. Алексєєв, М. В. Баглай, М. Й. Байтін, В. М. Баранов, П. П. Баранов, М. А. Богуславський, В. В. Бойцова, Л. В. Бойцова, С. М. Братусь, Р. С. Байніязов, Є. В. Васковський, П. Г. Виноградов, С. І. Вільнянський, Н. Л. Гранат, Ф. А. Григор'єв, А. М. Гуляєв, М. Є. Гушчін, В. М. Дмитрук, М. Л. Дювернуа, С. Л. Зівс, В. Д. Зорькин, Т. В. Кашаніна, В. М. Карташов, В. В. Касьянов, Н. О. Крашеннікова, М. Є. Крилов, М. М. Коркунов, В. М. Кудрявцев, Ф. І. Леонтович, О. В. Малько, В. М. Манохін, М. М. Марченко, Н. І. Матузов, Л. С. Мамут, С. О. Муромцев, К. С. Неволін, П. О. Недбайло, Т. В. Наконечна, В. С. Нерсес'яни, О. С. Піголкін, С. В. Поленіна, Л. Й. Петражицький, І. В. Решетнікова, Г. В. Рібаков, А. Х. Саїдов, М. С. Строгович, М. А. Супатаєв, М. М. Тарасов, Ю. О. Тихомиров, Б. М. Топорнін, В. О. Томсінов, В. О. Туманов, Г. Ф. Шершеневич, Ф. Е. Шерега, Є. О. Харитонов, З. М. Черніловський, Й. Е. Єнгельман, Й. Є. Фарбер та ін.

Останнім часом сучасні вітчизняні та зарубіжні вчені (Азнагулова Г. М., Мельник З. П., Томсінов В. О., Харитонов Є. О. та інші) активізували дослідження питань рецепції, в тому числі й проблематики запозичення зарубіжного правового досвіду, чудово розуміючи, що юридичну науку та практику неможливо розвивати суто на національному ґрунті, оскільки міжнародні відносини, міжнародне право, інтеграційне право й порівняльне правознавство значно розширюють їх джерелознавчу та нормативну базу.

Відзначимо, що сучасна національна екологічна наука з суттєвим запізненням звернулася до визначення та вивчення проблем порівняльного екологічного права, його методологічних настанов, однак слід наголосити на тому, що найбільш докладно дана проблематика висвітлена в навчальній літературі [3].

Тому, *метою даної статті* є дослідження особливостей застосування міжнародного досвіду регламентації норм юридичної від-

повідальності за правопорушення у сфері охорони навколишнього середовища.

Виклад основного змісту. Є беззаперечним, що саме компаративістика дає праксеологічно обумовлену та технологічно продуктивну можливість встановити, яким чином вирішується одна і та ж правова проблема на міжнародному рівні і в різних державах, дозволяє враховувати як позитивний досвід, який може бути запозичений, так і негативний, який слід мати на увазі, вивчати, і не допускати його сприйняття та реалізації у своїй юридичній практиці. На слушну думку І. Я. Кисельова, «вивчення зарубіжного досвіду – це свого роду сурогат експерименту, який в праві в чистому вигляді неможливий; воно дозволяє виділити аспекти, які можуть бути адаптовані в процесі національної правотворчості» [4, с. 11].

Наведений автор відмічає низку характерних ознак зарубіжного досвіду та ролі компаративістики в його сприйнятті, причому ознак блокового характеру: по-перше, порівняльне правознавство користується зарубіжним правовим досвідом як об'єктом свого пізнання; по-друге, порівняльне правознавство дає змогу вивчати зарубіжний правовий досвід, тобто використовувати його з метою не тільки пізнання, а й позитивного запозичення і сприйняття в вузькому розумінні законодавством своєї держави, а в широкому розумінні – її правовою системою; по-третє, таке вивчення зарубіжного правового досвіду є відповідним сурогатом (підробкою, фальсифікованою річчю. – Авт.) експерименту, який в праві, враховуючи його тягу до стабільності, чіткості та однозначності, є неможливим у чистому вигляді; по-четверте, порівняльне правознавство сепарує зарубіжний досвід виокремлюючи його окремі аспекти; по-п'яте, порівняльне правознавство визначає, які аспекти можуть бути адаптовані в процесі національної правотворчості; по-шосте, така адаптація на практиці здійснюється шляхом запозичення.

У загальнотеоретичному розумінні запозичення в правовій системі відбуваються у формі рецепції. Але, тут треба погодитись з дослідником М. В. Лушніковою в тому, що елементи правового запозичення, по-перше, повинні бути адаптовані до умов відповідної держави (критерій дотримання можливості до адаптації. – Авт.); по-друге, сама правова рецепція у своєму функціонально-структурному виразі може набувати різних форм і варіюватися в залежності від глибини (ступеня) запозичення елементів національних правових систем інших країн або міжнародної правової системи (критерій

дотримання структурно-видової характеристики рецепції. – *Авт.*); по-третє, об'єктами такого запозичення можуть бути юридична техніка, окремі норми права, правові інститути, юридична практика, а також правові ідеї, тобто не тільки суто правовий матеріал, а й процесуально-технологічний інструментарій (критерій дотримання об'єктного складу правової рецепції. – *Авт.*); по-четверте, ці запозичення можуть носити глибокий характер і призводити до принципової зміни правової культури конкретної держави (критерій наявності значного культурологічного потенціалу правової рецепції. – *Авт.*) [5].

Необхідно зазначити, що творча та позитивна рецепція зарубіжного досвіду в різних сферах соціального життя є не тільки трендом, а й мегатрендом сучасного світового розвитку, бо в світі вже є виробленими відповідні міжнародні правові стандарти прав, свобод і обов'язків людини і громадянина та їх захисту, розвитку місцевого самоврядування, а також інших блокових питань сталого розвитку демократичної правової державності, включаючи й міжнародні стандарти охорони навколишнього середовища з відповідними заходами юридичної відповідальності за їх порушення. Це обумовлено, по-перше, глобалізацією об'єктів міжнародно-правового регулювання, що раніше були виключно абсолютними об'єктами внутрішньодержавної регламентації та регулювання. А, по-друге, об'єктивізацією та інтенсифікацією інтеграційних процесів в рамках світогосподарських зв'язків, що об'єднують міжнародне співтовариство держав в єдину економічну систему.

В цьому контексті представляє доктринальний та практичний інтерес позиція вітчизняного дослідника Р. В. Чорнолуцького, який досліджуючи рецепцію зарубіжного досвіду, а точніше рецепцію західних процесуально-правових інструментів в сфері нормотворення та законотворення, в тому числі й на рівні нормопроектної (законопроектної) діяльності, робить методологічний висновок про те, що вона є детермінованою правовою глобалізацією. Саме така глобалізація, що спирається з одного боку на міжнародне право, а з іншого – на міжнародну економіку, й є новим рівнем всесвітнього універсального процесу, що охоплює всі держави світу та, ставлячи в пріоритет інтенсивне чи інтеграційне економічне та політичне співробітництво, а також співпрацю в інших сферах міждержавного життя, об'єктивно «штовхає» їх «в обійми» один одного, завдяки створенню єдиного правового простору, так й на шлях координатії

спільних зусиль щодо правового регулювання найбільш важливих питань існування людської цивілізації з метою досягнення і практичного здійснення констант і параметрів демократичної правової державності [6, с. 176].

З огляду на величезний методологічний, комунікативний та розвиваючий вплив процесу рецепції на становлення правових систем різних держав, як вважають представники юридичної та історичної доктрин, необхідно звернути особливу увагу на ідейно-теоретичні передумови й семантико-етимологічні корені рецепції права, яка сьогодні стала універсальним засобом сприйняття позитивного іноземного досвіду в правознавстві.

По-перше, необхідно зазначити, що в історичній ретроспективі поняття рецепції використовується дуже давно, причому в різних галузях. Достатньо нагадати процес рецепції римського права та діяльність відносно цього глосаторів та постглосаторів [7].

В контексті гносеології рецепцію права визначають по-різному, наголошуючи, виокремлюючи, акцентуючи або рефлексуючи ті чи інші характерні її риси. Проте у кожному разі підкреслюється, що, передусім, рецепція – це відродження і отже, повернення з небуття високорозвиненої системи права, яка існувала раніше. Рецепція («receptio» у латинській мові) означає прийняття, а прийматися, запозичуватись можуть: а) власний минулий правовий досвід (у цьому випадку має місце саме спадкоємність); б) елементи інших сучасних правових систем [8].

В контексті об'єктного підходу запозичення іноземного досвіду може бути реалізованим як через рецепцією власне права, тобто правових норм, а також через запозиченням процесуально-процедурних норм іноземної держави (наприклад, в сфері юридичної техніки, зокрема в нормопроектній (законопроектній) діяльності), а точніше через здійснення запозичення елементів інших сучасних правових систем [6, с. 177].

Необхідно наголосити на тому, що сама по собі рецепція права не є стовідсотковою гарантією, панацеєю та неодмінною умовою успішного запозичення і виникнення позитивного ефекту правового регулювання в Україні. Слід враховувати, що зарубіжний досвід може бути і не затребуваний через відмінності в місцевих умовах, специфіку національної діяльності і т. ін. У будь-якому випадку рішення про його використання (природно, після його адаптації) повинно прийматися лише після його всебічного аналізу. Більш того,

цей досвід можна зовсім не використовувати, але його не можна не знати.

Ярким прикладом можливості виникнення негативного стану в сфері конституційного нормопроєктування можна назвати спроби України запозичити польську модель децентралізації країни, шляхом закріплення її в Конституції держави. Однак, екс-президент Польщі О. Квасневський зауважує, що така модель децентралізації, яку Україна взяла за зразок, може не тільки не спрацювати, а стати неефективною, через наявність значних розходжень між двома країнами. Виступаючи у Варшаві під час дискусії в Польському інституті міжнародних відносин він заявив, що «Українці так задоволені, що приймають польську модель децентралізації, що я вже боюся. Вони приймають її без урахування головних відмінностей між країнами, і згодом можемо мати багато проблем» [9]. Він підкреслив, що потрібно враховувати, що Польща однорідна країна (за національною і релігійною складовими), в той же час Україна – дуже різна, у Польщі є елементи демократичних традицій, а в Україні вони дуже слабкі. Крім того, в Польщі з самого початку демократичних перетворень був консенсус щодо децентралізації, а в Україні децентралізація почалася в результаті реалізації Мінських угод, щоб вирішити проблему Донбасу. Він також наголосив, що «дуже складно взяти всі польські позитивні зміни і сказати: дивіться, якщо будете йти крок за кроком, то ця модель запрацює. Ні, і це головна проблема. Цей досвід типовий тільки для цього регіону, цієї країни». У той же час екс-президент назвав процес децентралізації «тестом для українських еліт», в результаті якого Україна або стане демократичною і успішною країною, або частиною зони впливу Росії [9].

У відповідь експерт з питань місцевого самоврядування та адміністративної реформи Ю. Ганущак вважає, що «побоювання О. Квасневського щодо українських реформ – безпідставні. Справді, між нашими країнами є відмінності. Тому в основу реформи децентралізації України покладено не польський досвід. Ми запозичили більше з французького. За висновком Венеціанської комісії, наш проект реформ – один з кращих в світі. Там все враховано. Якщо парламент проголосує за зміни до Конституції у другому читанні, зможемо запустити реформу. Після цього зміни будуть відбуватися дуже швидкими темпами. Єдине, що у нас є спільного з поляками – це функції старости. І то – українські матимуть більше повноважень і важелів впливу, ніж польські. У Польщі реформа недосконала, є

багато прогалин. Зараз намагаються це вирішити. Але їм же треба говорити про свій успіх, як і в будь-якій країні. Найкраще виходить, коли порівнюють себе з «невдалою» Україною. Але у нас є політична консолідація і воля до втілення реформ. Це найважливіше» [10].

Таким чином, бачимо, що питання запозичення чи не запозичення зарубіжного досвіду в сфері нормопроектування у вигляді рецепції організаційно-нормативної моделі, є предметом не тільки наукової, а досить жвавої політичної дискусії.

Все ж, враховуючи позитивний аксіологічний потенціал запозичення зарубіжного правового досвіду та виокремлюючи його, можна послатися на доктринальну позицію Р. В. Чорнолуцького [6, с. 178], відповідним чином інтерпретуючи його, про те, що такий потенціал міститься в тому, що:

- по-перше, такий досвід вже дав позитивний результат у відповідній сфері державотворення у своїй країні – тобто привів до відповідних змін, що якісно змінили стан справ у профільній сфері;
- по-друге, він став ефективною формою управлінської діяльності в своїй країні, що сформувала відповідний управлінський алгоритм;
- по-третє, він сформував відповідний склад суб'єктів в своїй країні, що ефективно займаються законотворенням, як професійною діяльністю;
- по-четверте, він є свідомим виробленням відповідної парадигми державної діяльності;
- по-п'яте, він демонструє ефективність та результативність такої форми державної діяльності, яка по великому рахунку демонструє ефективну державність як таку;
- по-шосте, такий позитивний досвід може змінити якісну оцінку телеологічних домінант розвитку та вдосконалення національної правової системи й насамперед національної системи законодавства;
- по-сьоме, досвід має місце в сфері, що є актуальною для всіх або більшості держав-членів міжнародної спільноти, тобто має загальний і системний характер;
- по-восьме, такий досвід змінює систему координат у інформаційному забезпеченні нормотворчої, в тому числі й нормопроектної діяльності;
- по-дев'яте, його творче запозичення може призвести до якісних змін у відповідній сфері держави-реципієнта;

– по-десяте, рецепція іноземного досвіду у профільній сфері є універсальним засобом процесу становлення, розвитку і вдосконалення національної правової системи і національної системи законодавства;

– по-одинадцяте, така рецепція спрямована на запозичення не тільки матеріальних норм профільної діяльності, а й процесуальних норм, організаційних та організаційно-правових форм діяльності, що спрямовані на підвищення ефективності нормопроєктування та нормотворення;

– по-дванадцяте, такий процес є свідомим конвергенції правових систем та одною з ознак формування глобального правового простору, що базується на глобальному конституціоналізмі;

– по-тринадцяте, вказані процеси напряму є пов'язаними з питанням наступності та оновлення в праві, що, в свою чергу, демонструє наявність закономірностей становлення індивідуальних (національних), інтеграційних та універсальної правових систем, та зв'язок останніх із загальним історичним рухом права як соціального феномена (правовим прогресом, зростанням правової культури, регресивними явищами в праві), а також з закономірностями зв'язки і співвідношення національних та загальнолюдської правових культур;

– по-чотирнадцяте, аксіологічний потенціал іноземного досвіду в сфері нормопроєктування та нормотворення лежить в основі профільної когнітивності особистості, тобто здатності людини сприймати і переробляти інформацію, що надходить із зовнішнього світу.

Вважаємо, що наведений перелік характерних позитивних ознак, що характеризують роль і значення іноземного досвіду як в сфері запозичення матеріального, так й процесуального права, зокрема в сфері нормопроєктування та нормотворення, має велике методологічне значення для дослідження, особливо в контексті його порівняльного потенціалу.

Звідсіля слід враховувати, що рецепція у формі прийняття елементів паралельних правових систем, тобто правових систем інших сучасних держав, таїть в собі більше можливостей суто механічного запозичення чужих правових цінностей (чужих історично, соціально, релігійно-етично). Хоча слід констатувати, що рецепція у сфері нормопроєктування (законопроектування) саме на це й спрямована – її основною телеологічною домінантою виступає запозичення позитивного технологічного, процедурно-процесуального, структур-

но-блокового та суб'єктно-об'єктного досвіду зарубіжної держави в сфері такої діяльності [6, с. 178].

Крім того, слід враховувати, що використання при вдосконаленні національного законодавства норм, інститутів та елементів юридичної техніки іноземних правових систем тісно пов'язане із застосуванням такого наукового методу як порівняльне правознавство, сутність якого полягає в порівнянні правових систем різних держав або окремих елементів таких систем [11, с. 5-10].

Треба наголосити, що законодавець у всі часи у своїй діяльності брав на озброєння порівняльне право. Найбільшу динаміку даний процес набув у XIX столітті, істотним поштовхом до чого послужила, безумовно, кодифікація законодавств європейських держав. Так, наприклад, у Франції наприкінці XIX століття було навіть створено Товариство порівняльного законодавства, завданням якого було вивчення нових кодексів, прийнятих в різних країнах, з тим, щоб виявити і використовувати прогресивний зарубіжний досвід при вдосконаленні національного французького законодавства. Однак, разом з зарубіжним законодавством вивчалися й відповідні прийоми юридичної техніки, зокрема й відповідні правила нормопроєктування, що застосовувались в правових системах держав.

Сьогодні складно собі уявити нормотворчий процес нашої держави без вивчення законодавства зарубіжних держав. Більш того, вказані процеси інтенсифікуються завдяки зростанню форм і методів взаємодії України на міжнародній арені в контексті її співробітництва з іншими державами-членами міжнародної спільноти та міжнародними організаціями. Нові управлінські імпульси в профільній сфері визначаються проєвропейським вибором нашої держави.

В контексті дослідження, що проводиться, важливе місце займає досвід Республіки Молдова (далі: РМ) в профільній сфері. Це обумовлено тим, що РМ відрізняється від інших пострадянських республік прийняттям численних нормативно-правових актів, які базуються на нормах, регламентованих європейським законодавством, що встановлюють юридичну відповідальність за правопорушення у сфері навколишнього середовища. Територія РМ характеризується значною розораністю, потужним антропогенним навантаженням, що призвело до істотного скорочення площ, зайнятих об'єктами рослинного світу. За даними Г.А. Шабанової, на початку XX ст. територія Молдови була вкрита лісами на 70%, а до цього часу їхня

площа скоротилася до 11% [12]. Цілком зрозуміло, що скорочення лісових площ призвело до зменшення чисельності та зникнення багатьох видів рослин. Так, з 1820 видів судинних рослин 560 видів, тобто 28%, зокрема ковила волосиста, рівнинна конюшина, жовта люцерна, тамарикс, на жаль, опинилися під загрозою зникнення. Іншим чинником, що актуалізує проблему правового захисту рослинного світу, є прогнозоване фахівцями потепління клімату, що може призвести у РМ до якісної зміни складу флори. З урахуванням її кліматичних особливостей це сприятиме зміщенню степів на північ і появи на півдні республіки сухих напівпустельних степів. Цілком зрозуміло, що людина не спроможна суттєво впливати на ці глобальні процеси, однак здатна зменшити ризик негативних наслідків. Розв'язати дане завдання можна шляхом створення ефективної нормативно-правової бази та проведення комплексу заходів з охорони й відтворення об'єктів рослинного світу. У світлі цього питання варто насамперед проаналізувати Закон РМ «Про рослинний світ» [13], а також інші нормативно-правові акти, що регламентують, зокрема, питання ведення державного реєстру об'єктів рослинного світу, створення ботанічних колекцій рослин.

Закон РМ «Про рослинний світ» складається з 10 розділів та 41 статті. Розгляд тексту закону виявив низку особливостей: 1) нормативне закріплення базових термінів та понять; 2) державний характер управління та охорони об'єктів рослинного світу; 3) відображення ідеї раціонального використання рослинного світу; 4) включення до тексту закону економічного механізму; 5) наявність норм щодо відповідальності за порушення у цій сфері; 6) імплементація положень Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (CITES).

Системний аналіз цього законодавчого акту дав змогу визначити характерні критерії, що можуть бути рецептовані в національне екологічне законодавство України в якості методологічних настанов.

І. Нормативне закріплення базових термінів і понять. У главі 1 «Загальне положення» викладаються предмет, об'єкти відносин, сфера регулювання, правова основа збереження, використання та охорони рослинного світу. У ст. 4 міститься тезаурус Закону, в якому викладено тлумачення змісту 12 термінів, що використовуються в нормативно-правовому акті, при цьому цікавим видається здійснення порівняльного аналізу основного поняття «рослинний світ» у Законі РМ та Законі України «Про рослинний світ» 1999 р. [14]. Порівнян-

ня двох термінів засвідчує їх ідентичність, відмінності полягають у тому, що в українському законі до об'єктів рослинного світу відносять гриби і утворені ними співтовариства. При цьому в Законі РМ використовується 12 ключових термінів, в українському їх 7, а в білоруському – 29. Наявність цих понять дає змогу уточнити зміст правових норм, визначити межі застосування закону, а також відповідальність за порушення законодавства в даній сфері.

II. *Державний характер управління та охорони об'єктів рослинного світу.* Реалізація цього пункту знаходить своє відображення в повноваженнях органів державної влади та місцевого самоврядування. Зокрема, у ст.ст. 7, 8, 9, 10 викладається компетенція Уряду, центрального органу управління природними ресурсами та охорони навколишнього середовища, органів місцевого, публічного управління, організацій, відповідальних за наукове забезпечення в галузі збереження та охорони об'єктів рослинного світу. Так, до компетенції уряду РМ, згідно зі ст. 7 Закону, віднесено розв'язання стратегічних завдань, проведення єдиної державної політики шляхом підготовки планів дій, заходів у галузі використання й охорони рослинного світу. Значний обсяг повноважень, згідно зі ст. 8, покладається на центральний орган управління, який видає дозволи на діяльність зі збору та реалізації, експорту, транзиту рослин дикої флори з території Молдови. Крім того, до його компетенції входить правотворча діяльність з підготовки правил організації обліку рослин, інтродукції, селекції, ведення кадастру. Набагато менший обсяг повноважень у даній сфері закріплений, згідно зі ст. 9, за органами місцевого публічного управління. Це здійснення контролю за охороною та використанням об'єктів рослинного світу, а також забезпечення застосування технічних, юридичних, економічних норм. У досліджуваному законі значна увага приділяється науковому забезпеченню робіт, пов'язаних з ефективним використанням та охороною рослинного світу. Згідно зі ст. 10, на Академію наук Молдови покладаються такі функції: а) здійснення наукової політики; б) розробка та реалізація науково-технічних програм; в) координування наукової діяльності; г) організація діяльності з визначення рідкісних, вразливих і таких, що перебувають під загрозою зникнення видів, встановлення місць їх розповсюдження; д) видача висновків про можливість використання об'єктів рослинного світу; е) встановлення періодів і методів збору об'єктів рослинного світу та їх частин. В аналогічному українському законі ст. 6 регламентує систему органів, які здійснюють дер-

жавне управління в даній сфері, однак без зазначення їх компетенції та повноважень, а також не вказуються норми юридичної відповідальності, які мають застосовуватися до правопорушника.

III. *Відображення ідеї раціонального використання рослинного світу.* Раціональне використання об'єктів рослинного світу передбачає виконання двох взаємопов'язаних умов: 1) експлуатація з максимально високим економічним ефектом; 2) надійна охорона і захист цього природного ресурсу. Сучасний розвиток молдавського суспільства, перехід на ринкові відносини посилюють вплив антропогенних факторів та активізацію впливу людей на процеси, пов'язані з рослинним світом.

У теорії екологічного права концепція раціонального природо-користування, як вказує В. В. Костицький, передбачає розв'язання чотирьох завдань [15]. Це організаційно-управлінська діяльність, нормативно-правове, наукове забезпечення, виробничо-технічна діяльність. Перше з таких завдань знайшло своє відображення в компетенції органів державної влади (ст.ст. 7, 8, 9), на які покладається реалізація законодавства, контроль за виконанням законодавства, проведення контролю в даній сфері (ст. 33), а також створення державою економічного механізму щодо раціонального використання об'єктів рослинного світу. Реалізації функцій контролю в даній сфері присвячена ст. 33, згідно з якою в РМ виконання цієї функції будується на трьох рівнях: державному контролі, відомчому та громадському. Український профільний закон, згідно зі ст. 36, містить більш загальні норми, присвячені проведенню контролю, які не мають своєї конкретизації.

Нормативно-правове забезпечення реалізується шляхом видання відповідних актів урядом Молдови (ст. 7), центральним органом управління (ст. 9), а також органами місцевого самоврядування (ст. 9). Центральний орган управління природними ресурсами і охороною навколишнього середовища має право видавати відповідні накази, встановлювати порядок видачі дозволів на природоко-ристування, а також притягувати осіб, винних у правопорушенні, до юридичної відповідальності.

Забезпечення раціонального і «м'якого» використання цього ресурсу пов'язане зі встановленням лімітів користування. З цієї причини у ст. 25 Закону вказується, що установка лімітів покладається на центральний орган управління природними ресурсами на підставі рекомендацій Академії наук Молдови. Стосовно лісової рослиннос-

ті, ст. 25 встановлює ліміти на підставі величини розрахункової лісо-сіки на заготівлю деревини, затвердженої урядом Молдови.

Як вказує А. Ротару, Закон РМ будується на широкому розумінні рослинного світу, що означає включення лісової рослинності до його складу [16, с. 14]. Виходячи з цього, ст. 26 регламентує заготівлю деревини в процесі рубок лісової рослинності. У даному випадку регламентуються рубки наступних видів: лісовідновні, санітарні, пов'язані з реконструкцією, очищення просік під лініями електромереж, зв'язку, у випадках стихійних лих, аварій, ліквідації осередків шкідників та хвороб.

IV. Включення до тексту закону економічного механізму. Економічний механізм природокористування являє собою закріплену в законі систему науково обґрунтованих заходів і стимулів економічного характеру. Їх реалізація повинна забезпечити ефективну охорону рослинного світу і раціональне його використання. Так, ст. 37 Закону РМ перераховує організаційні, матеріально-правові та організаційно-правові заходи щодо реалізації економічного механізму: а) фінансування програм, стратегії, планів заходів щодо раціонального використання об'єктів рослинного світу; б) стягнення плати за користування об'єктами рослинного світу; в) економічне стимулювання раціонального використання об'єктів рослинного світу. На додаток до цього, ст. 38 передбачає заходи з економічного стимулювання, відновлення, раціонального використання й схоронності об'єктів рослинного світу. Це розробка програм, матеріальне стимулювання користувачів, матеріальне стимулювання фізичних та юридичних осіб, які здійснюють ефективні заходи з охорони і збереження об'єктів рослинного світу. При цьому необхідно звернути увагу на відсутність таких положень у Законі України «Про рослинний світ», що значно знижує ефективність даного нормативно-правового акту.

V. Наявність норм щодо відповідальності за порушення у цій сфері. Ці питання регламентуються ст.ст. 39 40 Закону РМ. Так, у ст. 39 вказується про те, що порушення законодавства про рослинний світ тягне за собою адміністративну або кримінальну відповідальність, однак види правопорушень у тексті закону відсутні. При цьому в Лісовому кодексі РМ Молдова [17] міститься перелік різних порушень лісового законодавства, що складається з 22 пунктів. У свою чергу, ст. 40 Закону покладає на фізичних і юридичних осіб обов'язок відшкодувати збиток, заподіяний об'єктам рослинного світу в результаті порушень законодавства. Як вказується в п. 2 ст. 40, розміри збит-

ку розраховуються з майнових, фінансових втрат, а також з недоотриманого прибутку користувачів. Закон передбачає конфіскацію об'єктів рослинного світу, які передаються у власність держави відповідно до чинного законодавства.

VI. Імплементация положень Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що перебувають під загрозою зникнення (CITES). Проблеми, пов'язані зі зміною клімату, забрудненням навколишнього природного середовища, виснаженням природних ресурсів, мають глобальний характер. Тому їх вирішення можливе тільки на основі міжнародного співробітництва та завдяки виробленню узгодженої правової політики у зазначеній сфері. Міжнародна торгівля об'єктами дикої флори, що являє собою доволі прибутковий бізнес, завдає істотної шкоди екології багатьох країн. Вважається, що незаконна торгівля рідкісними видами рослин і тварин за показником прибутку посідає друге місце після торгівлі зброєю та наркотиками і, за неофіційними даними, щорічно приносить її організаторам понад 6 млрд доларів США [18]. Зважаючи на це, підвищення ефективності правового регулювання шляхом встановлення юридичної відповідальності у галузі охорони рослинного світу матиме наслідком зниження рівня екологічної злочинності та правопорушень і збереження багатьох цінних видів рослин.

Здобуття РМ незалежності, входження її до ООН та інших міжнародних організацій зумовило її приєднання до низки міжнародних конвенцій. Це, своєю чергою, ставить перед державою завдання з імплементации міжнародно-правових норм, у тому числі у сфері охорони та використання рослинного світу. Однією з таких є Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (далі – Конвенція) [10], яку було підписано у Вашингтоні представниками 80 держав 3 березня 1973 р. На сьогодні державами-учасниками даної міжнародної угоди є 169 держав, і процес приєднання до неї інших членів в якості підписантів триває. Метою Конвенції є забезпечення контролю у процесі здійснення міжнародної торгівлі рідкісними і такими, що перебувають під загрозою зникнення видами. Тож імпорт, експорт, реекспорт зазначеного товару, згідно з Конвенцією, має проводитися на основі дозволів та сертифікатів, виданих адміністративними органами CITES.

З метою регламентації даного питання Уряд РМ ухвалив Постанову від 13 березня 2009 р. № 211 «Про затвердження Положення

про Кадастр об'єктів рослинного світу» [20]. У цьому нормативно-правовому акті регулюються питання, пов'язані з порядком, умовами ведення кадастру, забезпечення державних органів та місцевого самоврядування, заінтересованих фізичних та юридичних осіб інформацією про рослинний світ. Документ будується на сучасній концепції створення електронної бази щодо розподілу об'єктів рослинного світу за категоріями земельних ділянок, користувачами кількісної та якісної характеристики об'єктів, їх економічної оцінки та характером використання.

До недоліків даного документа слід віднести відсутність інформації про вартість об'єктів рослинного світу, розташованих на конкретній земельній ділянці, що необхідно для оцінки збитку і вартості його відновлення. Загальним положенням, включеним до кадастрів Молдови, Білорусії, України є використання додаткових джерел інформації. Це Державний лісовий кадастр, Кадастр об'єктів природно-заповідного фонду, Земельний кадастр, Водний кадастр, Червона книга РМ. З тексту документа також не зрозуміло, чому в зміст даного пункту не увійшли списки рідкісних, зникаючих рослин, наявних на території РМ, що підпадають під дію Конвенції CITES. З метою прозорості зібраної інформації, як вказується в п. 20 постанови, зміст кадастру публікується на офіційних сайтах центрального органу управління природними ресурсами і охороною навколишнього середовища та Інституту екології та географії Молдови.

Висновки. Резюмуючи викладене вище, можна дійти наступних висновків:

- запозичення іноземного досвіду в правовому регулюванні, причому як матеріально-правовому, так й в процесуально-правовому, є могутнім засобом правової інтеграції, уніфікації, адаптації національного законодавства держави до кращих зразків нормативно-правової регламентації та регулювання соціальних відносин;
- зазвичай запозичення іноземного досвіду в правовому регулюванні здійснюється шляхом правової рецепції (рецепції права);
- могутнім технологічним засобом правової рецепції виступає порівняльне правознавство (компаративістика);
- компаративний аналіз використовувався в даному дослідженні з метою більш детального вивчення норм юридичної відповідальності за правопорушення в сфері навколишнього середовища;
- до виконання компаративного аналізу законодавства сусідніх з Україною пострадянських держав спонукає низка причин: по-перше,

подібність кліматичних умов та видового складу рослин, поширених на території зазначених країн; по-друге, спільність екологічних проблем: посилення антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, інтенсивне освоєння територій в інтересах агропромислового комплексу, ерозія ґрунтів, зникнення природних ландшафтів, незаконне використання об'єктів рослинного світу;

– наведені чинники свідчать, що для повноцінного виконання порівняльного аналізу законів «Про рослинний світ» треба здійснювати порівняння таких нормативно-правових актів не менш ніж трьох держав, з метою виявлення загальних та особливих рис законодавства кожної із них. Порівняльний аналіз законів про рослинний світ доцільно проводити за трьома напрямками: 1) кількісні показники зазначених законів, 2) порівняння принципів екологічного права, що знайшли відображення в зазначених законах; 3) порівняння окремих частин законів, що відповідають певним інститутам флористичного права.

Бібліографічний список:

1. Кулапова Т. Ю. Внутрисударственный и международный правовой опыт: проблемы интеграции и адаптации: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук. : 12.00.01. Саратов, 2014. 26 с.
2. Див.: Волошин Ю. О. Феномен конституціоналізації міжнародного правопорядку на сучасному етапі міждержавної інтеграції. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-konstitutsionalizatsii-mezhdunarodnogo-pravoporyadka-na-sovremennom-etape-mezhgosudarstvennoy-integratsii>
3. Див.: Микієвич М. М., Андрусевич Н. І., Будякова Т. О. Європейське право навколишнього середовища : Навчальн. посібн. Львів : БФ «Екоправо», 2004. 256 с.; Сурилова Е. А. Сравнительное экологическое право : Учебн. пос. О. : Юрид. літ., 2005. 102 с.; Основи екології та екологічного права / За заг. ред. Бойчук Ю. Д., Шульга М. В. : Навчальн. посібн. 2-ге вид., випр. і доп. Суми : ВТД «Університетська книга»; К. : Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. 368 с.
4. Киселев И. Я. Сравнительное трудовое право. М. : ТК Велби, Из-во Проспект, 2005. 360 с.
5. Лушникова М. В. Влияние процессов правовой глобализации на стратегию заимствования международного и зарубежного опыта правового регулирования трудовых отношений URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-protsessov-pravovoy-globalizatsii-na-strategiyu-zaimstvovaniya-mezhdunarodnogo-i-zarubezhnogo-opyta-pravovogo>
6. Чорнолуцький Р. В. Досвід Канади в нормопроєктуванні та його роль і значення для України. *Evropský politický a právní diskurz*. 2015. Svadek 2. Vydany 6. P. 175-185.

7. Мельник З. П. Рецепція права як засіб вдосконалення правової системи (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.01. К., 2009. 18 с.
8. Харитонов Є., Харитонova О. Правова система України : між західною та східною традиціями права. *Порівняльно-правові дослідження*. 2007. № 1-2. С. 161-168. URL: <http://comparativelaw.org.ua/dopovid/24.doc>.
9. Квасньевский : Польская модель децентрализации может не сработать в Украине. *Korrespondent.net*. URL: <https://korrespondent.net/ukraine/politics/3564717-kvasnevskiy-polskaia-model-detsentralyzatsyy-mozhet-ne-srabotat-v-ukrayne>
10. «Мы позаимствовали больше из французского опыта, чем из польского». URL: <http://lastnews.com.ua/novosti-ukraini/121064-my-pozaimstvovali-bolshe-iz-francuzskogo-opyta-chem-iz-polskogo.html>
11. Черноков А. Э. Введение в сравнительное правоведение : Учеб. пособие. СПб. : ИВЭСЭП, Знание, 2004. 204 с.
12. Шабанова Г. А. Степная растительность Республики Молдова. *Материалы международной экологической ассоциации хранителей реки Есо -TIRAS*. Кишинев. : Есо -TIRAS; Elan Poligraf, 2012. 265 с.
13. О растительном мире : Закон Республики Молдова от 8.11.2007 г. *Monitorul Oficial*. 2008. № 40- 41. Ст. 114.
14. Про рослинний світ : Закон України від 9 квітня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22- 23. Ст. 198.
15. Костицкий В. Міжнародно правовий етичний імператив як основа теоретико-методологічного забезпечення розвитку екологічного права. *Право України*. 2011. № 2. С. 20-33.
16. Ротару А. Проблемы развития экологического законодательства Республики Молдова на современном этапе : Автореф. дисс. на сосикание уч. степени д. ю. н. Кишинёв, 2012. 29 с.
17. Лісовий кодекс Республіки Молдова від 21 червня 1996 р. № 887-XIII. URL: <http://online.zakon.kz/Document/doc>.
18. Про приєднання України до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 28. Ст. 232.
19. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>
20. Об утверждении Положения о Кадастре объектов растительного мира : постановление правительства Республики Молдова от 13.03.2009 г. № 211. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=26922.

The article deals with the peculiarities of the application of international experience in the regulation of the rules of legal liability for offenses in the field of environmental protection. The comparative analysis used in this article is used for a more detailed study of the rules of legal liability for offenses in the field of the environment. A comparative analysis of the laws of the plant world was conducted in three directions.

Keywords: *environmental protection, legal responsibility, international experience, environmental offenses.*